

การปฏิวัติดอกมะลิ:
บทวิเคราะห์ว่าด้วยการปฏิวัติอันยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21
Jasmine Revolution:
An analysis of the greatest revolution of the early 21st century

ศิวัช ศรีโสภางกุล*

บทคัดย่อ

การปฏิวัติดอกมะลิ หรือการลุกฮือของมวลชนชาวตูนิเซียเพื่อโค่นล้มรัฐบาลและเปลี่ยนแปลงระบอบเผด็จการของประธานาธิบดี ซีน อัล อาบิติน เบน อาลี ที่ดำรงมายาวนาน ถือเป็นข่าวใหญ่มากในเดือนธันวาคมปี 2010 กล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่สุดในต้นศตวรรษที่ 21 นับเป็นการท้าทายต่อระบอบอำนาจนิยมที่ทรงพลังยิ่ง นับจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเป็นต้นมา การปฏิวัติครั้งนี้ได้สร้างแรงบันดาลใจที่ส่งผลสะเทือนไปสู่การลุกฮือของประชาชนในประเทศใกล้เคียง เช่น อียิปต์ ลิเบีย โมร็อกโก เยเมน บาห์เรน จอร์แดน ซีเรีย ในบทความนี้ ผู้เขียนให้ความสำคัญกับที่มาของการปฏิวัติดอกมะลิในประเทศตูนิเซีย เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นช่วงเวลาดังกล่าว ตลอดจนการวิเคราะห์เรื่องการปฏิวัติอันยิ่งใหญ่ในในตอนท้าย

คำสำคัญ การปฏิวัติดอกมะลิ ประเทศตูนิเซีย

Abstract

Jasmine Revolution or the greatest mass uprising to overthrow the long-lasting repressive regime of Tunisian President Zine El Abidine Ben Ali, one of the biggest news pieces in December 2010, was the most important phenomenon of the early 21st century. This revolution challenged worldwide authoritarian regimes after the collapse of the Soviet Union. It also inspired many people and affected mass uprising of neighboring countries such as Egypt, Libya, Morocco, Yemen, Bahrain, and Syria. In this paper, the author illustrates the background of this great revolution and analyses it theoretically at the end of the article.

Keywords: Jasmine Revolution, Tunisia

---

* ศิวัช ศรีโสภางกุล อาจารย์ประจำกลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

การปฏิวัติดอกมะลิ (ดอกมะลิเป็นดอกไม้ประจำชาติของประเทศตูนีเซีย) คือ การลุกฮือของประชาชนในวงกว้างเพื่อทำการโค่นล้มรัฐบาลและเปลี่ยนแปลงระบอบเดิมที่ดำรงมายาวนานของประเทศตูนีเซีย ถือว่าเป็นข่าวใหญ่โตอย่างยิ่งนับจากเดือนธันวาคมปี 2010 อีกทั้ง กล่าวได้ว่าการปฏิวัตินี้ นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญยิ่งใหญ่ที่สุดในต้นศตวรรษที่ 21 ตลอดจนท้าทายต่อระบอบอำนาจนิยมอย่างทรงพลังยิ่งนับจากการล่มสลายของอดีตสหภาพโซเวียตเรื่อยมา (Puddington, 2012) นอกจากนี้ การปฏิวัตินี้ดังกล่าวยังสร้างแรงบันดาลใจและส่งผลกระทบต่อสู่การลุกฮือของประชาชนในประเทศใกล้เคียง เช่น อียิปต์ ลิเบีย โมร็อกโก เยเมน บาห์เรน จอร์แดน ซีเรีย ฯลฯ (Morton and Shortt, 2012) อนึ่ง ประเทศเหล่านี้ถูกผูกขาดอำนาจโดยผู้ปกครองที่ดำรงตำแหน่งยาวนานและยากต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตย ไม่เพียงเท่านั้น การปฏิวัติดอกมะลิมิฐานมาจากวัยหนุ่มสาวเยาวชนเป็นมวลชนส่วนใหญ่ในการนำขบวนและแทบจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง “ทันทีทันใด” โดยใช้เวลาไม่ถึงหนึ่งเดือน ภารกิจก็บรรลุผลสำเร็จ การปฏิวัติดอกมะลิจึงนับว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่าศึกษา ขบคิดและวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีว่าด้วยการปฏิวัติเป็นอย่างยิ่ง บทความนี้ผู้เขียนจะให้ความสำคัญกับการปฏิวัติดอกมะลิในประเทศตูนีเซียว่ามีที่มาอย่างไร ช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏเหตุการณ์สำคัญ ๆ อะไรบ้าง พร้อมบทวิเคราะห์การปฏิวัติอันยิ่งใหญ่นี้ในตอนท้ายบทความ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสาเหตุเชิงโครงสร้างถึงที่มาและปรากฏการณ์การปฏิวัติในประเทศตูนีเซียระหว่างปี 2010-2011
2. เพื่อวิเคราะห์การปฏิวัตินี้ดังกล่าวนในเชิงทฤษฎีว่าด้วยการปฏิวัติและในเชิงมโนทัศน์ของอาหรับสปริง

วิธีการศึกษา

เป็นงานศึกษาในเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาการปฏิวัติในประเทศตูนีเซีย โดยอิงข้อมูลจากหนังสือ วารสารต่างประเทศ หนังสือพิมพ์ต่างประเทศ และสื่อออนไลน์ ผู้เขียนกำหนดเนื้อหาที่การปฏิวัติในประเทศตูนีเซียเท่านั้น ขณะที่กำหนดช่วงเวลาศึกษานับตั้งแต่การครองอำนาจของนายชิน อัล อาบิติน เบน อาลี (Zine el Abidine Ben Ali) ในปี 1987 จวบจนการลุกฮือของประชาชนมหาศาลเพื่อโค่นล้มระบอบเผด็จการระหว่างปี 2010-2011

ผลการศึกษา

ประเทศตูนีเซียเป็นประเทศอาหรับมุสลิมที่ตั้งอยู่ในแอฟริกาเหนือ เมืองหลวงมีชื่อว่าตูนีส แต่เดิมเคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส โดยรัฐบาลฝรั่งเศสได้ถอนตัวออกจากการปกครองเมื่อ ค.ศ.1956 จากนั้นมีนายฮาบิบ บัวร์กิบา (Habib Bourguiba) เป็นประธานาธิบดีเรื่อยมา จนกระทั่งถูกนายชิน อัล อาบิติน เบน อาลี (Zine el Abidine Ben Ali (ต่อไปเรียกว่า เบน อาลี) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและ

หัวหน้าหน่วยความมั่นคงทางทหารในขณะนั้นทำการรัฐประหารในปี 1987 ต่อมาเบน อาลีดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นเวลาถึง 23 ปี (1987-2010)

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้านี้ปี 2010 แทบไม่ปรากฏกลางบอกเหตุใด ๆ ว่า จะมีมวลชนมหาศาลออกมาล้มล้างรัฐบาลเบน อาลี ทั้งนี้ ประเทศตูนิเซียถือว่าเป็นรัฐฆราวาสมากที่สุดในแถบพื้นที่แอฟริกา-อาหรับ กล่าวคือ มีการแยกเรื่องการเมืองกับศาสนาออกจากกันอย่างเด็ดขาด มีการยอมรับ/อดกลั้นต่อผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกันออกไป และมีสิทธิเสรีภาพของสุภาพสตรีที่ก้าวหน้าอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับประเทศรอบข้าง (El-Khawas, 2012) นอกจากนี้ ภายใต้การปกครองของเบน อาลี เขายังพยายามปกป้องประเทศจากลัทธิก่อการร้าย ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่สงครามนองเลือดในประเทศเพื่อนบ้านดังเช่นแอลจีเรีย เขายังคงสนับสนุนให้มีพรรคฝ่ายค้านดำรงอยู่โดยไม่ปล่อยให้ล้มแต่พรรครัฐบาล แต่ในอีกด้านหนึ่ง รัฐบาลพยายามปิดปากผู้วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกและการเรียกร้องให้ปฏิรูประบอบประชาธิปไตย อนึ่ง ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อประเทศตูนิเซียดำเนินตามแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund Structural Adjustment Program: IMF) พร้อมลดค่าเงินในประเทศ โดยเฉลี่ยแล้ว อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 5 ต่อปี ส่งผลต่อการสร้างหลักประกันและความผาสุกให้แก่ชนชั้นกลาง โดยฮามาดี เรดิสซี (Hamadi Redissi) ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยตูนิสบรรยายถึงเสถียรภาพทางการเมืองในปี 2009 ว่า “เนื่องจากการเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นของชนชั้นปกครอง, สมาคมวิชาชีพต่าง ๆ (สมาคมอุตสาหกรรม สมาคมชานา ข่างฝีมือ) และองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวกับสตรี ส่งผลให้ปิดโอกาสกลุ่มคู่แข่งชั้นอื่น ๆ ที่มีศักยภาพออกไป” (อ้างใน El-Khawas, 2012) ดังนั้น ความมั่นคงของระบอบเบน อาลี จึงมาจากเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงทางเศรษฐกิจอันเป็นฐานรองรับให้เขาดำรงตำแหน่งได้ถึง 23 ปีก่อนจะสิ้นสุดในวันที่ 14 มกราคม 2011

การครองอำนาจของประธานาธิบดีเบน อาลี

ประธานาธิบดีเบน อาลี ขึ้นครองอำนาจภายหลังการรัฐประหารในวันที่ 7 พฤศจิกายน 1987 ภายใต้การบริหารประเทศเขาได้พยายามสร้างภาพและสร้างกระบวนการต่าง ๆ ให้ดูเหมือนว่ามีประชาธิปไตย โดยเฉพาะ 1. เปลี่ยนชื่อพรรคการเมืองของเขาจาก “Neo-Destour Party” เป็น “Constitutional Democratic Rally” (RCD) 2. เปิดรับให้ชาวตูนิเซียทุกคนสามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคได้ 3. ยกเลิกระบบพรรคการเมืองพรรคเดียว 4. อนุญาตให้กลุ่มตรงข้ามสามารถสร้างพรรคฝ่ายค้านได้ 5. เปิดพื้นที่เสรีภาพให้สื่อมวลชนและเสรีภาพในการรวมกลุ่มจัดตั้งสมาคมต่าง ๆ 6. ปลอยนักโทษการเมืองที่ถูกคุมขังจากระบอบเก่าก่อนหน้านี้ รวมถึง ปลอยผู้นำขบวนการ Islamic Tendencies Movement (MTI) ที่ถูกคุมขังเป็นเวลานานในยุคของฮาบิบ บัวร์กิบา (Habib Bourguiba) 7. อนุญาตให้ผู้ที่เคยถูกขับไล่ออกนอกประเทศสามารถกลับเข้าประเทศได้ 8. ทำงานร่วมกับนายฮาบิบ บัวร์กิบา ในการสร้างความปรองดองแห่งชาติ (ขณะที่อีก 10 ปีต่อมาคือปี 1998 เขายังได้ยกเลิกกฎระเบียบที่ให้ประธานาธิบดีสามารถดำรงตำแหน่งได้ตลอดชีวิต และแก้รัฐธรรมนูญให้บรรจวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีได้เพียง 2 วาระ และต้องอายุไม่เกิน 70 ปี) (El-Khawas, 2012)

อาจดูเหมือนว่าการก่อสร้างสร้างรูปประเทศจะไปได้ดี แต่ในที่สุดความขัดแย้งก็เริ่มปรากฏเค้าลางก่อตัวขึ้น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนทั่วไปปี 1989 ซึ่งมีการห้ามไม่ให้จัดตั้งพรรคการเมืองที่มีฐานมาจากกลุ่มศาสนา แม้กลุ่ม Islamic Tendencies Movement (MTI) กำลังอยู่ในระหว่างเปลี่ยนชื่อเป็น Hizb Ennahda หรือ Renaissance Party ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนชื่อเสร็จไม่ทันก่อนการเลือกตั้ง ดังนั้น จึงส่งผู้สมัครลงในนามผู้สมัครอิสระแทน อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งปรากฏว่ากลุ่ม Hizb Ennahda ได้คะแนนร้อยละ 15 จากคะแนนทั่วประเทศ โดยได้รับคะแนนมากกว่าทุกพรรคฝ่ายค้านอื่น ๆ รวมกันเสียอีก คะแนนที่ได้ส่วนใหญ่มาจากชาวเมืองหลวงหรือชาวกรุงตูนิส และบางพื้นที่ในภาคใต้ของประเทศ

ถึงแม้ว่าพรรครัฐบาล RCD ยังได้คะแนนเสียงมากกว่าร้อยละ 80 แต่ประธานาธิบดีเบน อาลี เริ่มกังวลถึงกลุ่มฝ่ายค้านที่เริ่มทรงพลังขึ้น อันอาจจะนำไปสู่การทำลายอำนาจของเขาในอนาคต ดังนั้น ในเดือนพฤศจิกายน 1989 เขาจึงประกาศว่า “ต้องไม่มีที่ว่างให้พรรคการเมืองที่อิงศาสนา มันไม่มีเหตุผลจำเป็นอะไรต้องผสมผสานศาสนากับการเมืองเข้าด้วยกัน” (อ้างใน El-Khawas, 2012) ผลที่ตามมา จึงทำให้ผู้นำกลุ่ม Hizb Ennahda รู้สึกผิดหวังที่ประธานาธิบดีเบน อาลี ผิดคำสัญญา ทั้ง ๆ ที่เขาเคยกล่าวว่า จะให้เสรีภาพในด้านศาสนาเต็มที่ อีกทั้งกลุ่ม Hizb Ennahda ได้เปลี่ยนชื่อพรรคแล้ว ดังนั้น Ali Laaridh โฆษกพรรคจึงกล่าวว่า “พรรคควรต้องต่อสู้เท่านั้น เนื่องจากไม่มีหนทางใดอีกแล้วจะบรรลุข้อตกลงกับรัฐบาลได้ การต่อสู้คือต้องเดินขบวนในท้องถนน ซึ่งเราต้องต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิของเรา” (อ้างใน El-Khawas, 2012) อย่างไรก็ตาม แกนนำกลุ่ม Hizb Ennahda บางส่วนไม่เห็นด้วยกับการใช้หนทางสันติวิธี โดยเฉพาะนายราชิด กานูชชี (Rachid Ghannouchi) ผู้ก่อตั้งและประธานร่วมของพรรค เขาได้มุ่งหน้าสู่ประเทศแอลจีเรียพร้อมเรียกร้องให้ประชาชนตูนิเซียลุกฮือต่อต้านรัฐบาล ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การก่อตัวของรัฐเผด็จการทหารของประธานาธิบดีเบน อาลี

การก่อตัวของรัฐเผด็จการทหาร

การลุกฮือของกลุ่ม Hizb Ennahda นำไปสู่การปราบปรามโดยรัฐบาลอย่างรุนแรง ในเดือนกุมภาพันธ์ 1991 เจ้าหน้าที่ของรัฐกล่าวหาว่ากลุ่ม Hizb Ennahda อยู่เบื้องหลังการโจมตีสำนักงานพรรค RCD พร้อมปะติดปะต่อเรื่องราวว่า Hizb Ennahda คิดโค่นล้มรัฐบาลด้วยวิธีการรุนแรง ในเดือนพฤษภาคม 1991 กองกำลังความมั่นคงภายในได้จับกุมแกนนำและนักกิจกรรมของกลุ่ม Hizb Ennahda อีก 300 คน โดยประธานาธิบดีเบน อาลี ได้พยายามโน้มน้าวให้ประเทศแอลจีเรียให้ส่งตัวแกนนำจำนวนหนึ่งที่ลี้ภัยไปที่นั่นให้กลับมาที่ตูนิเซียเพื่อดำเนินการไต่สวนที่ศาลกรุงตูนิส แต่ข้อเรียกร้องดังกล่าวได้รับการปฏิเสธ โดยนายราชิด กานูชชี รวมถึง แกนนำคนอื่น ๆ 29 คน ถูกส่งตัวไปที่ประเทศชูดานแทน

ในเดือนกรกฎาคม 1992 แกนนำ Hizb Ennahda จำนวนหนึ่งพร้อมชาวมุสลิม 279 คนถูกนำตัวขึ้นศาลทหารในกรุงตูนิส ศาลพิพากษาจำคุกคนเหล่านี้ระหว่างขั้นต่ำ 15 ปีถึงโทษจำคุกตลอดชีวิต แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับหลักฐาน (ซึ่งมีการบีบบังคับให้สารภาพโดยการใช้วิธีทรมานต่าง ๆ อันเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย) และเจ้าหน้าที่รัฐยังได้ปิดปฏิเสธคำร้องขอของกลุ่มคนเหล่านี้ที่ขอการไต่สวนใหม่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมที่โปร่งใสขึ้น ในปี 1995 องค์การนิรโทษกรรมได้รายงานว่าชาวมุสลิมกลุ่ม Hizb Ennahda 2,000 คน ได้ถูกไล่ล่าและติดคุก โมฮัมหมัด เอ. เอลควาวาส (Mohamed A. El-Khawas) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ

การเมืองในภูมิภาคนี้ระบุว่า “นี่เป็นผลลัพธ์ของการเผชิญหน้าหรือท้าทายต่อการครองอำนาจของประธานาธิบดีเบน อาลี” (El-Khawas,2012) ไม่เพียงเท่านั้น ประธานาธิบดีเบน อาลียังจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้นและในปี 1995 อีกเช่นกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐยังได้จับกุมนายมุฮัมมัด มูเอดา (Muhammad Mouada) ผู้นำของขบวนการสังคมนิยมประชาธิปไตย และจับกุมนายเคเมอิส จามมารี (Khemais Chammari) เลขาธิการสันนิบาตตุนิเซียว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในข้อหาที่พวกเขาเขียนจดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดีเบน อาลีโดยวิจารณ์บรรยากาศการคุมเข้มทางการเมืองที่เข้มงวดเกินไป ถึงแม้ว่าไม่ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการถึงเรื่องเซ็นเซอร์ แต่บรรยากาศภายใต้การข่มขู่และสร้างความอับอายต่อคนเห็นต่างยิ่งทำให้ประชาชนและภาคสื่อมวลชนจำเป็นต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง จึงหลีกเลี่ยงการเขียนในประเด็นที่อ่อนไหวเพื่อความปลอดภัยของตนเอง

นอกจากนี้ ควรพิจารณารายละเอียดเพิ่มคือในการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 1989 และ ปี 1994 แม้ประธานาธิบดีเบน อาลี จะชนะการเลือกตั้งแบบเอกฉันท์คือได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 98 แต่ก่อนการเลือกตั้งในปี 1999 แม้ยังคงมีกฎหมายที่ลดการควบคุม โดยอนุญาตให้ใครก็ตามสามารถสมัครเป็นผู้สมัครแข่งขันได้ แต่ทว่าก่อนการเลือกตั้งได้มีการปรับแก้โดยเพิ่มเงื่อนไขจำนวนหนึ่งเข้าไป โดยเฉพาะเกณฑ์เรื่องอายุ ทำให้ผู้สมัครที่ผ่านคุณสมบัติมีจำนวนลดลง การเลือกตั้งในปี 1999 จึงมีผู้แข่งขันตำแหน่งประธานาธิบดี 3 รายคือ ประธานาธิบดีเบน อาลี และอีก 2 คนคือ นาย Muhammad Belhadj Amor จากพรรค The Popular Unity และ นาย Abdelrahman Tlili จากพรรค The Unionist Democratic Union ผลปรากฏว่าประธานาธิบดีเบน อาลี ชนะขาดลอย โดยได้คะแนนเสียงถึงร้อยละ 99.4 แต่ผู้สมัครทั้ง 2 คนได้ระบุว่า การควบคุมการเลือกตั้งจากกลไกข้าราชการ และการครอบงำของประธานาธิบดีในระบบการเมืองเป็นอุปสรรคสำคัญในการแข่งขันซึ่งขัดกับประธานาธิบดีเบน อาลี เวลาต่อมา ประธานาธิบดีเบน อาลี ได้เปลี่ยนใจจากเดิมที่เขาประกาศว่า จะยุติบทบาทหน้าที่เมื่อดำรงตำแหน่งครบ 15 ปี คือ 1987-2002 แต่ในปี 2002 รัฐบาลได้จัดประชามติว่าจะสามารถแก้รัฐธรรมนูญเพื่ออนุญาตให้ประธานาธิบดีเบน อาลี สามารถเป็นประธานาธิบดีต่อหลังเขาครบวาระในปี 2004 ได้หรือไม่ ผลการลงคะแนนประชามติปรากฏว่าร้อยละ 99.5 ระบุว่าเห็นควร (El-Khawas,2012) อย่างไรก็ตาม ผลโหวตดังกล่าวสร้างความผิดหวังให้นักสิทธิมนุษยชนที่ปรารถนาเห็นระบบการเมืองแบบเปิดและประชาธิปไตยที่แท้จริง

เช่นเดียวกับการเลือกตั้งในปี 2008 ผู้มีสิทธิลงสมัครแข่งขันประธานาธิบดีก็เผชิญเงื่อนไขจำกัดเช่นกัน โดยมีกฎเพิ่มขึ้นมาอีกข้อหนึ่งล่วงหน้าก่อนการเลือกตั้งคือ ผู้นั้นจะต้องเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ซึ่งตัดโอกาสผู้สมัครอีกจำนวนหนึ่งเช่นกัน โดยมีผู้แข่งขันเพียง 3 คนที่แข่งกับประธานาธิบดีเบน อาลี ปัญหาแบบเดิมคือ การลงทะเบียนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงมหาดไทยและกระบวนการจัดการเลือกตั้ง ต่างถูกควบคุมโดยกองกำลังรักษาความมั่นคงและตำรวจ ทั้งนี้ องค์กรสิทธิมนุษยชน Human Right Watch สรุปรายข้อว่า การครองอำนาจ 23 ปีของประธานาธิบดีเบน อาลี มีลักษณะ “กดทับภาคประชาสังคม ทำให้ความน่าเชื่อถือของฝ่ายตุลาการลดลง จำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง และสร้างเกราะกำบังให้ประธานาธิบดีสามารถเพิกเฉยต่อความพร้อมที่จะรับผิดชอบจากการละเมิดกฎหมาย โดยมีทัศนใจว่าทั้งหมดนี้ข้างร้ายแรงเพียงใด” (อ้างใน El-Khawas, 2012)

ขณะที่ในปี 2008 ประเทศตูนิเซียเริ่มเผชิญความตกต่ำทางเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ทางการเงินยุโรป ส่งผลต่อปริมาณการส่งออกที่ลดลง ภาคอุตสาหกรรมในประเทศประสบปัญหา ตลอดจนภาคการท่องเที่ยวชะงักงัน แม้จะมีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund Structural Adjustment Program: IMF) ที่พอจะช่วยให้ตัวเลขเศรษฐกิจภายในประเทศดีขึ้นจนได้รับคำชมเชยจากไอเอ็มเอฟ และ ธนาคารโลกในฐานะที่อยู่ภายใต้คำแนะนำและโอวาทที่ดี อย่างไรก็ตาม ตัวเลขผู้ว่างงานและนักศึกษาที่เพิ่งเรียนจบตกงานเริ่มสูงขึ้น ซึ่งมีสูงขึ้นร้อยละ 20 ยิ่งกว่านั้น ในปี 2010 พบว่าความเหลื่อมล้ำในเชิงภูมิภาคและเชิงเศรษฐกิจระหว่างตูนิเซียเมืองหลวงและพื้นที่ชายฝั่งที่พัฒนาแล้ว กับพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศมีระยะห่างมากขึ้น บางหัวเมืองอัตราคนว่างงานมากกว่าร้อยละ 22 ซึ่งเริ่มสร้างความไม่พอใจกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ นอกจากนี้ โมฮัมเหม็ด เอ. เอลควาวาส (Mohamed A. El-Khawas) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญการเมืองในภูมิภาคนี้ระบุว่า “ทั้งประธานาธิบดีเบน อาลี และเจ้าหน้าที่ระดับสูงในประเทศต่างมีตระหนกถึงสัญญาณความไม่พอใจที่แพร่ขยายไปทั่วประเทศ” (El-Khawas, 2012)

ในเดือนธันวาคม 2010 ปรากฏว่ามีข้อมูลที่ได้รับการเผยแพร่จากวิกิลีกส์อันเป็นข้อมูลจากนายโรเบิร์ต โกด็ค (Robert Godec) เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในประเทศตูนิเซียที่ลงเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์การ์เดียน (Guardian) เผยถึง “การทุจริตคอร์รัปชันของครอบครัวประธานาธิบดีเบน อาลี และความไม่พอใจที่สูงขึ้นของหนุ่มสาวเยาวชนผู้ตกงานกำลังเป็นอัตราเร่งต่อความหายนะของระบอบการปกครองของเขา” (อ้างใน El-Khawas, 2012) ยิ่งกว่านั้น ชาวตูนิเซียต่างวิพากษ์วิจารณ์ถึงธุรกิจนำสงสัยของภรรยาและลูกของประธานาธิบดีเบน อาลีโดยเฉพาะนายโมฮัมเหม็ด ซาเคอร์ มาเทรี (Mohamed Sakher Materi) บุตรชายอายุ 28 ปีในขณะนั้น นายมาเทรี เป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวยและทรงอิทธิพลมหาศาล เขาสนุกสนานกับการใช้ชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือย และเป็นเจ้าของธุรกิจที่แสวงหากำไรได้มาก เช่น บริษัทควบคุมเส้นทางการเดินเรือ บริษัทยาเวชภัณฑ์ บริษัทก่อสร้างหิรมทรัพย์ ฯลฯ ในรายงานของวิกิลีกส์ยังระบุอีกว่านายโรเบิร์ต โกด็ค กล่าวในเดือนกรกฎาคมปี 2009 ว่า “ความมั่งคั่งที่ภรรยาและลูกชาย รวมถึง พฤติกรรมของพวกเขา เป็นที่ชัดเจนว่าทำไมพวกเขาและสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวประธานาธิบดีเบน อาลีกำลังเป็นที่ไม่ชื่นชอบ แม้กระทั่งเกลียดเลยก็ว่าได้จากชาวตูนิเซียบางส่วน ทรัพย์สินที่มากเกินไปจนควรของครอบครัวประธานาธิบดีเบน อาลีกำลังมีมากขึ้นเรื่อย ๆ” (อ้างใน El-Khawas, 2012)

ยิ่งไปกว่านั้น วิกิลีกส์ยังระบุในปี 2009 อีกเช่นกันว่าอัตราว่างงานสูงขึ้นอย่างน่าใจหาย โดยเฉพาะเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 24 ปี ซึ่งมีสัดส่วนถึงร้อยละ 40 ของประชากรทั่วประเทศ นายโรเบิร์ต โกด็ค ยังสรุปด้วยคำเตือนอีกว่า สัญญาณรุนแรงที่ตูนิเซียจะต้องเผชิญปัญหาแต่ประธานาธิบดีเบน อาลี รวมถึง เจ้าหน้าที่ระดับสูงกลับไม่สนใจปัญหาดังกล่าว คิดแต่การรักษำอำนาจของตนเองเอาไว้ พร้อมปกปิดข้อเท็จจริงและตำราวจสำหรับการรักษาความมั่นคงภายในได้ ถึงแม้ว่าเสรีภาพในตูนิเซียต่อผู้คิดต่างมีไม่สูงนัก แต่สื่อออนไลน์ทั้ง เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอัล จาซีรา ออนไลน์ ฯลฯ ต่างนำเสนอข่าวคราวเหล่านี้พร้อมกับการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล แน่ละว่า หากอย่างยิ่งที่ใครก็ตามจะสามารถไปปิดปากสื่อออนไลน์ข้างต้นเหล่านี้ได้ นายโรเบิร์ต โกด็ค จึงได้สรุปอีกว่า “คอร์รัปชันที่เกิดในรัฐบาลแพร่หลายขึ้น แม้แต่ชาวตูนิเซียก็ตระหนกทราบปัญหานี้

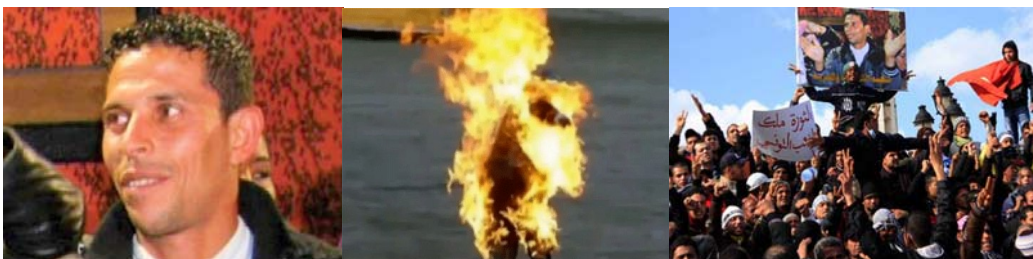
การประสานเสียงความไม่พอใจกำลังผุดขึ้น” ผลที่ตามมา ชาวตูนิเซียเยาวชนหนุ่มสาวกำลังเผชิญบททดสอบว่าตนเองสามารถข้ามผ่านความสิ้นหวังและความกลัวที่มีมาตลอดในอดีต พร้อมยืนขึ้นและท้าทายการดำรงอยู่ของระบอบเบน อาลี ได้หรือไม่

การปฏิวัติดอกมะลิ

เย็นวันที่ 16 ธันวาคม 2010 นายโมฮัมเหม็ด บูอาซีซี (Mohamed Bouazizi) วัย 26 ปี หนุ่มขายผักและผลไม้ข้างถนนได้คุยกับแม่ด้วยอารมณ์เบื่อกับงานที่ล้มเหลวและแอปเปิ้ลที่เขาขายกำลังขายดีที่สุดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เขาจึงบอกแม่ว่า “ผมสามารถซื้อของขวัญบางอย่างเพื่อให้แม่ได้ หวังว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันที่ดี” (Fisher, 2011) หลายปีที่ผ่านมาเขาได้พำนักกับแม่เสมอถึงการทุจริตคอร์รัปชันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในธุรกิจขายผลไม้ในเมืองของเขา

ควรต้องตระหนักว่าจุดเริ่มต้นของมวลชนที่ลุกฮือไม่ได้เริ่มจากการเรียกร้องประชาธิปไตย แต่เริ่มจากการหางานทำ และเหตุการณ์ที่นำไปสู่การลุกฮือเกิดขึ้นในวันที่ 17 ธันวาคม 2010 เมื่อนายบูอาซีซี ได้จุดไฟเผาตนเองที่หน้าตึกทำการเทศบาลเมือง Sidi Bouzid เพื่อประท้วงที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงคนหนึ่งผู้สร้างความอับอายแก่เขา และยึดแผงขายผักผลไม้ของเขา (รายงานข่าวระบุว่า เธอตบหน้าเขา ถ่มน้ำลายใส่ ยึดตราซึ่งซึ่งเป็นเครื่องหมายทำมาหากินของเขา และดาบิดาของเขาที่เสียชีวิตไปแล้ว ขณะนั้น นายบูอาซีซี ร้องให้พร้อมถามไปว่า “ทำไมคุณกำลังทำแบบนี้ต่อผม ผมเป็นเพียงคนทำมาหากินธรรมดา ผมแค่ต้องการทำงาน” จากนั้น เขาได้คุยกับเพื่อน ๆ ว่าเขาอยากให้ผู้คนทั้งโลกตระหนักถึงความไม่ยุติธรรมที่คนที่นี่ได้รับเป็นอย่างไร ระบอบการปกครองที่เป็นอยู่คอร์รัปชันแค่ไหน) เรื่องราวของนายบูอาซีซีก็เหมือนผู้ยากจนทั่วไปในประเทศที่บ้านไม่มีเงิน ไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงต้องต่อสู้ชีวิตและสู้เสี่ยงต่อการเจอรังแกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของเขาคงไม่ปรากฏเป็นข่าวโด่งดัง หากไม่มีภาพการเผาตัวเองปรากฏไปทั่วโลกผ่านสื่อออนไลน์ เช่นเดียวกับการประท้วงของแม่เขาต่อความไม่ยุติธรรมที่ลูกเขาต้องได้รับ ณ บริเวณจุดเกิดเหตุฆ่าตัวตายดังกล่าว ขณะทำงานศพของเขามีผู้เข้าร่วมกว่า 5,000 คน และระหว่างพิธีก็มีหลายคนตะโกนขึ้นว่า “ลาก่อนโมฮัมเหม็ด เราจะแก้แค้นให้นาย” (อ้างใน Siamintelligence, 2011: <http://www.siamintelligence.com/from-tunia-merchant-to-arkong/>)

ภาพ: (1) นายโมฮัมเหม็ด บูอาซีซี (2) ชั่วขณะฆ่าตัวตายด้วยการเผาตนเอง และ (3) การประท้วงของคลื่นมวลชนที่มีนายโมฮัมเหม็ด บูอาซีซีเป็นแรงบันดาลใจ (อ้างรูปภาพใน The Telegraph, 2011)

โมฮัมเหม็ด เอ. เอลคาวาส (Mohamed A. El-Khawas) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญการเมืองในภูมิภาคนี้ระบุว่า การเผาตัวเองครั้งนี้ “เป็นสัญลักษณ์รวยยอคือถึงการคอร์รัปชันของระบอบและความไร้ความสามารถในการสร้างงานให้แก่หนุ่มสาวเยาวชนผู้ซึ่งต่อสู้ดิ้นรนเลี้ยงดูครอบครัวของคนทั่วทั้งประเทศตูนิเซีย” และการกระทำของนายบูอาซีซีได้จุดเพลิงให้กับคนในเมืองของเขาจำนวนมหาศาลร่วมเดินประท้วงต่อสู้กับปัญหาการว่างงานที่แพร่หลาย ที่สำคัญกว่านั้น “พวกเขาไม่ต้องกรให้เด็กหนุ่มท้องถิ่นคนที่ฆ่าตัวตายต้องถูกลืมเหมือนการฆ่าตัวตายจำนวนมากของเด็กหนุ่มในเมืองอื่น ๆ” (El-Khawas, 2012) สามวันต่อมาภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว นาย Mohamed Al Nour Al Jowayni รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาและความร่วมมือระหว่างประเทศเดินทางมาที่หน้าทำการเทศบาลเมือง Sidi Bouzid พร้อมประกาศว่าจะอัดฉีดเงิน 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงานในประเทศ อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่ชาวตูนิเซียเผชิญกับการแก้ปัญหาที่สายไปเสมอกับการมีใช้คำสัญญาอย่างฟุ่มเฟือยจากรัฐบาล ก่อนหน้านี้นี้ปี 2008 รัฐบาลก็เคยสัญญาว่าจะแก้ปัญหาการว่างงาน แต่ก็ไม่ได้ทำ และไม่มีอะไรดีขึ้น ดังนั้น การกล่าวของรัฐมนตรีไม่ได้หยุดการชุมนุมประท้วงเพราะประชาชนเอือมระอากับคำสัญญาที่มีเคยปรากฏจริง ต่อมาวันที่ 22 ธันวาคม 2010 ชายหนุ่มอีกคนคือ นายฮูซิน ฟาลฮี (Houcine Falhi) ได้ฆ่าตัวตายโดยใช้ไฟฟ้าช็อตตนเองในช่วงการประท้วงของเมืองเดียวกัน

จากนั้น จากการประท้วงในระดับท้องถิ่นก็ยกระดับเป็นระดับภูมิภาค การประท้วงทางงานแพร่กระจายออกไปทั่วประเทศนับแสนคน ขณะที่ตำรวจก็ใช้ความรุนแรงกับผู้ประท้วงมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนประธานาธิบดีเบน อาลี ดำเนินความรุนแรงนี้เกิดจากผู้ประท้วงหัวรุนแรง พร้อมเชื่อว่าจะลงโทษคนเหล่านี้พร้อมเตือนว่า การประท้วงไม่เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อรัฐบาลปราบปรามใช้กำลังกับผู้ประท้วงอย่างรุนแรง สถานการณ์จึงเริ่มเปลี่ยนไปจากการประท้วงแรกเริ่มที่เรียกร้องการทำงานเป็นการขับไล่รัฐบาลประธานาธิบดีเบน อาลี กลุ่มต่าง ๆ เริ่มเข้าร่วม ไม่ว่าจะเป็สหภาพแรงงาน และร้อยละ 95 ของทนายความทั่วประเทศได้นัดหยุดงาน เพื่อประท้วงการจับกุมและทำร้ายทนายความจำนวนหนึ่งที่เข้าร่วมรณรงค์ไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ความรุนแรงต่อผู้ประท้วง เว็บไซต์ของรัฐบาลก็ถูกแฮก (hack) ใช้การไม่ได้เช่นเดียวกับครูทั่วประเทศก็ได้เข้าร่วมประท้วง ต่อมา สถานการณ์ยกระดับสูงขึ้นเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2011 กองกำลังความมั่นคงแห่งชาติได้ปราบปรามผู้ชุมนุมอย่างรุนแรง จับกุมผู้ทำเว็บไซต์รายงานข่าว, จับกุมผู้สื่อข่าว, นักกิจกรรมเคลื่อนไหว และศิลปินเพลงแร็ป ผู้ประพันธ์บทเพลงวิจารณ์ระบอบเบน อาลี

ขณะที่วันที่ 11 มกราคม 2011 กลุ่มชนชั้นทำงานจำนวนมากก็ร่วมประท้วงด้วยในกรุงตูนิส และตำรวจได้ใช้แก๊สน้ำตา และกระสุนปืนยิงต่อพวกเขา ขณะที่ผู้ประท้วงก็ตอบโต้กลับด้วยอาวุธเล็กน้อยในมือ เช่นประทัด หนังสาย ฯลฯ กลุ่มผู้ประท้วงใช้สื่อสังคมออนไลน์เผยแพร่ภาพขณะที่ตำรวจทุบตี ยิ่งแก๊สน้ำตาและจับกุมผู้ชุมนุม ดังนั้น ภาพของตำรวจและกองกำลังความมั่นคงกราดยิงไปที่ผู้ชุมนุมที่ชุมนุมอย่างสันติหน้ากระทรวงมหาดไทยจึงปรากฏไปทั่วโลก

ทำนองเดียวกันพรรคการเมืองฝ่ายค้านคือพรรค The Democratic Progressive Party (PDP) เรียกร้องให้รัฐบาลหยุดการจับกุมหนุ่มสาวเยาวชน และเจรจากัน พร้อมจัดหางานให้พวกเขา ไม่ใช่การใช้ความรุนแรงต่อพวกเขาเยี่ยงที่กำลังทำอยู่ ต่อมา ประธานาธิบดีเบน อาลีประกาศว่า เขาจะไม่ลงสมัครเป็น

ประธานาธิบดีอีกหลังจากที่เขาหมดวาระในปี 2014 และสัญญาว่าจะให้เสรีภาพประชาชนมากขึ้น พร้อมประกาศว่าจะมีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและจะสืบสวนข้อเท็จจริงการสังหารผู้ประท้วง อย่างไรก็ตาม เขายืนยันว่าตำรวจไม่ได้ยิงผู้ประท้วง และเขาได้ปลดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้ซึ่งชาวตูนิเซียส่วนใหญ่ไม่ขึ้นข้อบอานเป็นผลมาจากการที่รัฐมนตรีควรต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อการสังหารและการบาดเจ็บของผู้ชุมนุม ประธานาธิบดีเบน อาลี ยังระบุว่า เขาเข้าใจความต้องการของผู้ประท้วง จากนั้น เขารับประกาศลดราคาน้ำตาล นม และขนมปัง อย่างไรก็ตาม มวลชนชาวตูนิเซียทั้งที่อาศัยทั้งในและต่างประเทศกลับยิ่งขยายตัวต่อต้านเขา ตลอดจน สหภาพการค้าจัดขบวนใหญ่ทั่วประเทศเพื่อเรียกร้องให้ประธานาธิบดีเบน อาลี ลงจากตำแหน่งโดยทันที ซึ่งนำไปสู่การปะทะกับกองกำลังความมั่นคงอีกครั้ง

วันสุดท้ายก็มาถึงคือวันที่ 14 มกราคม 2011 แม้ประธานาธิบดีเบน อาลี สัญญาอีกว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติอีก 6 เดือนข้างหน้า พร้อมกับยังได้ปลดคณะรัฐมนตรี ประกาศสภาวะฉุกเฉิน ห้ามการรวมกลุ่มตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปในพื้นที่สาธารณะ และประกาศเคอร์ฟิวในเวลากลางคืนทั่วเมืองหลวง ประธานาธิบดีเบน อาลี ได้สั่งให้ทหารยิงปืนใส่ผู้ชุมนุมที่ขัดคำสั่ง แต่ทหารปฏิเสธที่จะทำ พลเอกราชิด อัมมาร์ (Rachid Ammar) เสนาธิการทหารบกได้แนะนำให้ประธานาธิบดีลาออก วันเดียวกัน ประธานาธิบดีเบน อาลี ได้บินออกนอกประเทศ โดยเริ่มแรกไปที่ประเทศมอลตา และฝรั่งเศส (ไม่ถูกอนุญาตให้ลงจอด) จึงไปที่ซาอุดีอาระเบีย ไม่นานจากนั้นนัก ทั้งเขาและภรรยาถูกพิพากษาว่ามีความผิดจำคุก 35 ปี ข้อหาขโมยและครอบครองเงินสดและเครื่องเพชรแบบผิดกฎหมาย

จากเรื่องราวข้างต้นจึงเป็นการปฏิวัติลูกฮือโดยมวลชนครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ โดยใช้เวลาประมาณ 1 เดือนและทำให้ประธานาธิบดีเบน อาลีต้องยุติการปฏิบัติหน้าที่ ชายหนุ่มผู้หนึ่งที่ชื่อว่า อลาดีน เดอร์บารา (Alaeldine Derbala) ได้กล่าวว่า “พวกเราได้สร้างประวัติศาสตร์แล้ว... 14 มกราคมจะเป็นวันที่ยิ่งใหญ่สำหรับตูนิเซีย และเป็นวันที่เราเปลี่ยนแปลงประเทศของเราตลอดไป” (อ้างใน สุรชาติ บำรุงสุข, 2554: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1296892788&gripid=no&catid=50) โดยหนังสือพิมพ์นิวยอร์ก ไทม์ (New York Times) สรุปวบยอบว่า รัฐบาลประธานาธิบดีเบนอาลี “เป็นหนึ่งในรัฐบาลที่กดขี่มากที่สุดในภูมิภาคที่เต็มไปด้วยรัฐตำรวจ ซึ่งระดับของการคอร์รัปชันในหมู่ชนชั้นนำกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่อาจทนได้” (อ้างใน El-Khawas, 2012)

คำถามต่อไปคือ แม้ประธานาธิบดีเบน อาลีจะไม่อยู่แล้ว สถานการณ์ในประเทศเป็นอย่างไร และคำถามในระยะสั้นคือ “ระบอบ” ที่เขาสร้างและผลิตซ้ำมาตลอด 23 ปี จะมีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรต่อไปหลังจากวันที่เขาออกนอกประเทศแล้ว

ภายหลังที่ประธานาธิบดีออกนอกประเทศ ความวุ่นวายยังไม่สิ้นสุดแต่อย่างใด ในท้องถนนเมืองหลวง ที่มีคลื่นมวลชนจำนวนมากแต่กลับไม่ปรากฏว่ามีตำรวจปฏิบัติหน้าที่ นำไปสู่สภาวะแบบธรรมชาติในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัยจากกลุ่มอันธพาล จากการเผาอาคารสถานที่ จากการปล้นทรัพย์ประชาชนและมีการขโมยของตามร้านค้า อย่างไรก็ตาม เมื่อเผชิญภัยอันตราย ประชาชนต่างรวมตัวกันและตั้งกลุ่มมวลชนที่ไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนเพื่อดูแลถนน ปกป้องทรัพย์สินส่วนรวม

คุ้มครองร้านค้าธุรกิจและอาคารสาธารณะ ต่อมา กองกำลังทหารจึงเข้ามาดูแลความปลอดภัยและรักษาระเบียบกฎหมายในเมืองตูนิส

ส่วนเรื่องการบริหารประเทศนั้น ปัญหาที่ยังดำเนินต่อไปเช่นกัน เมื่อนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือนาย Mohammed Ghannouchi ประกาศจะขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีในตำแหน่งที่ว่างลงแทนโดยอ้างกฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งรักษาการประธานาธิบดีได้คือนาย Fouad Mebazza ประธานรัฐสภา ซึ่งเขาได้มอบหมายให้นาย Mohammed Ghannouchi ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป รักษาการประธานาธิบดีได้จัดตั้งรัฐบาลโดยได้นำผู้ที่ยังอยู่ในระบอบเก่าและจงรักภักดีกับเบน อาลีเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงสำคัญ ๆ ผลที่ตามมา นอกจากพรรคฝ่ายค้านลาออกจากรัฐสภาเพื่อเป็นการประท้วงแล้ว วันที่ 18 มกราคม 2011 กลุ่มหนุ่มสาวเยาวชนได้ออกมาเดินที่ท้องถนนอีกจำนวนมากเนื่องจาก “แม้ผู้นำเผด็จการจะออกไป แต่ระบอบของเขายังอยู่ในอำนาจ” (El-Khawas, 2012) พวกเขาต้องการให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีทั้งหมดที่เคยอยู่ในระบอบเก่าลงจากอำนาจให้หมด ต่อมา ทั้งประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากรัฐบาลคือพรรค Constitutional Democratic Rally (RCD) เพื่อให้ดูเสมือนว่าได้ทิ้งระยะห่างกับพรรคการเมืองที่ครองอำนาจมายาวนาน แต่พวกเขายังดำรงตำแหน่งบริหารต่อไป

ในท้องถนนยังมีคลื่นมวลชนจำนวนมากประท้วงต่อไปและเกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างรุนแรงอีกครั้ง ต่อมา วันที่ 27 มกราคม 2011 นาย Kamel Morjane รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศประกาศลาออกจากคณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีได้ปรับคณะรัฐมนตรีและปลดรัฐมนตรีบางคนที่เคยอยู่ในระบอบเก่าออก พร้อมสัญญากับประชาชนว่าจะเลิกเล่นการเมืองหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเกิดขึ้นโดยเขากล่าวว่าการเลือกตั้งจะเกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2011 พร้อมสัญญาว่าจะมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ อย่างไรก็ตาม ข้อความข้างต้นไม่ได้ทำให้ผู้ประท้วงเลิกความพยายาม วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2011 ผู้ชุมนุมนับแสนคนยังคงประท้วงกดดันให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีลาออกทั้งหมด ซึ่งเขาก็กยอมลาออกเนื่องจากให้เหตุผลว่าไม่อยากจะให้มีการนองเลือดอีกแล้ว นี่จึงเป็นการสิ้นสุดระบอบเบน อาลี

นาย Al-Baji Caed Essebi อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในช่วงปี 1957-1987 ได้รับแต่งตั้งเป็นรักษาการนายกรัฐมนตรี เขาประกาศเอาจริงเอาจังเพื่อแสดงให้ผู้ประท้วงยอมยุติการเคลื่อนไหว แรกเริ่ม เขาได้จับกุมเจ้าหน้าที่พรรค Constitutional Democratic Rally (RCD) และครอบครัวกับเครือข่ายของเบน อาลีที่ถูกสงสัยว่าทุจริตคอร์รัปชันและใช้อำนาจในทางมิชอบ ต่อมา วันที่ 9 มีนาคม 2011 มีการยุบพรรค Constitutional Democratic Rally (RCD) และทรัพย์สินทั้งหมดของพรรคถูกยึด และมีการสั่งระงับมิให้เจ้าหน้าที่ในระบอบเก่ากว่า 9,000 ราย ที่กำลังวิ่งเต้นกลับมามีตำแหน่งอีกครั้ง ประกอบกับการช่วยเหลือของทหาร เขาจึงรื้อฟื้นระบบความมั่นคงในประเทศเสียใหม่ เขายกเลิกหน่วยทหารจำนวนหนึ่งที่เคยมีส่วนในการใช้ความรุนแรงออกไป และเขาปล่อยนักโทษการเมือง พร้อมลดข้อเข้มงวดของสื่อมวลชนไม่ว่าจะหนังสือพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งประกาศจะมีการเลือกตั้งใหม่ในปลายปีเดียวกัน ฯลฯ

การอภิปรายผล

บทความนี้ ผู้เขียนไม่ได้วางขอบเขตกล่าวถึงสถานการณ์ของประเทศตูนิเซียนับจากปี 2011 ถึงปัจจุบัน เนื่องจากต้องการอธิบายถึงปรากฏการณ์การปฏิวัติจากคลื่นมวลชนว่ามีที่มาอย่างไร ประเด็นสำคัญที่ควรขบคิดคือ จากเรื่องราวทั้งหมดข้างต้น เราสามารถเห็นอะไรได้บ้าง รวมถึง เรื่องราวข้างต้นส่งผลอย่างไรต่อการเมืองในระดับภูมิภาคเดียวกัน ทั้งนี้ ประเทศตูนิเซียเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติโดยประชาชนในปรากฏการณ์อาหรับสปริง ความน่าสนใจคือการปฏิวัตินี้เริ่มต้นโดยปราศจากผู้นำ และไม่ได้เริ่มต้นจากประเด็นทางการเมือง (เริ่มต้นจากการหางาน) ไม่ได้เริ่มต้นจากประเด็นทางอุดมการณ์และจากประเด็นทางศาสนา

จุดเริ่มต้นมาจากการเผาตนเองเพื่อฆ่าตัวตายของนายโมฮัมเหม็ด บูอาซีซี ซึ่งหนังสือพิมพ์เดอะไทมส์ (The Times) ของอังกฤษ ยกย่องให้บูอาซีซีเป็น “บุคคลแห่งปี” ในฐานะที่เป็นแรงบันดาลใจของเหตุการณ์อาหรับสปริง เหตุการณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือน “ประกายไฟ” ที่เป็นเชื้อให้ความขัดแย้งที่สะสมและคุกรุ่นมานาน ระหว่างประชาชนชาวแอฟริกาเหนือและตะวันออกกลาง กับเหล่าชนชั้นปกครองในประเทศของตัวเอง ลูกไฟไหม้ขึ้นมาและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว (อ้างใน Siamintelligence, 2011: <http://www.siamintelligence.com/from-tunia-merchant-to-arkong/>) เปรียบดังโดมิโนที่ส่งผลไปยังประเทศอียิปต์ของประธานาธิบดีมูบารัค ประเทศลิเบียของประธานาธิบดีกาดดาฟี ประเทศเยเมน ประเทศซีเรีย ฯลฯ เช่นเดียวกับนิตยสารไทม์ (TIME) ของสหรัฐฯ ได้ยกให้ “ผู้ประท้วง” ในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ เป็น “บุคคลแห่งปี” ประจำปี 2011 อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์ในแง่ทฤษฎีจะสามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก ในทางทฤษฎีการปฏิวัติของซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington, 2003) จะเห็นว่าความคับข้องใจของประชาชนที่มีมานานถูกกดทับจากระบบการเมืองที่ปิดมาตลอด ซึ่งส่งผลต่อพวกเขาทั้งในแง่การไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง การไม่ได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจที่ตึงเครียด การประจบเจ้อเจ้าหน้าที่ของรัฐกลับแก่งแย่งมานาน ขณะที่ ชนชั้นปกครองต่างใช้โครงสร้างจากระบบดังกล่าวเพื่อเอื้อต่อการแสวงหาโภคทรัพย์อย่างเต็มที่ ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นขณะที่สถาบันการเมืองที่มีอยู่ไม่สามารถปรับตัวและแก้ไขตนเองได้ทันความคับข้องใจนี้เปรียบเสมือนน้ำที่เดือดแต่ถูกปิดด้วยฝาหม้อไว้ จนปิดไม่ได้ต่อไป น้ำจึงทะลักออกมาเป็นปริมาณมหาศาลเช่นเดียวกับประชาชนจำนวนมากที่ร่วมใจกันออกมาต่อสู้กับระบอบเผด็จการ

ประการที่สอง บทวิเคราะห์ของรองศาสตราจารย์ซารี ฮานาไฟ (Sari Hanafi, 2011: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/01/201111985641326468.html>) อาจารย์ด้านสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัย American University of Beirut ยังได้ระบุเสริมว่าบทเรียนที่เราสามารถเรียนรู้จากประเทศตูนิเซียคือแม้จุดเริ่มต้นมาจากการประท้วงของประชาชนธรรมดา แต่ต่อมาสภาพแรงงานและองค์กรวิชาชีพได้เป็นกำลังหลักสำคัญในการระดมมวลชนให้ขยายตัวขึ้นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสององค์กรนี้มีพลังและมีการจัดตั้งเพื่อระดมมวลชนมาชิกเป็นอย่างดี

ประการที่สาม เป็นเวลานานที่ประชาชนขาดเสรีภาพ กล่าวคือ การควบคุมจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน รวมถึง สื่อมวลชนที่มีความเห็นตรงข้าม แต่การปรากฏขึ้นของสื่อออนไลน์ได้เป็นแหล่งสำคัญในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นจุดบ่มเพาะสำคัญของการออกมาประท้วง ควรตระหนักว่า ช่วงเวลาที่ผ่านมามีผู้ใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) มากกว่า 1,000 ล้านคน ขณะที่ทวิตเตอร์ (Twitter)

นับจาก 300,000 คนในปี 2008 ถึง 200 ล้านคนในปี 2011 ผู้คนจำนวนมากยังใช้ยูทูป (YouTube) เป็นเรื่องมือที่ใช้เพื่อสนับสนุนความพร้อมรับผิดชอบทางการเมือง (political accountability) อินเทอร์เน็ตได้ให้อำนาจกับประชาชนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเช่นเดียวกับที่ประชาชนสามารถแบ่งปันข้อมูลสู่สาธารณะ เครื่องมือทั้งหมดที่กล่าวมาทรงประสิทธิภาพในการระดมสรรพกำลังมวลชนร่วมกันต่อต้านระบบเผด็จการ รวมถึง แสดงความรู้สึกร่วมกันต่อรัฐบาลต่งกรณีอาหรับสปริง ทันทีกภาพเคลื่อนไหวการเผาตัวเองของนายโมฮัมเหม็ด บูอาซี ซึ่งถูกเผยแพร่ในเฟซบุ๊ก ได้ทำให้หนุ่มสาวเยาวชนจำนวนมากออกมารวมตัวกัน ซึ่งพวกเขารู้สึกผูกพันกันผ่านการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตก่อนหน้านี้ ขณะที่เจ้าหน้าที่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุม ก็จะมีการฝากภาพเคลื่อนไหว (upload) ในยูทูป จึงยิ่งทำให้สาธารณชนตระหนักต่อความไม่ถูกต้องและทำให้เครือข่ายประชาชนส่งคนมาประท้วงรวมประณามรัฐบาล (Poreh, 2012)

ประการที่สี่ การควบคุมของรัฐบาลเบน อาลีไม่สามารถทำได้อย่างเบ็ดเสร็จเนื่องจากการปรากฏตัวของสื่อออนไลน์ข้างต้น เวลาผ่านไปยิ่งพิสูจน์ว่ายิ่งกดขี่มากเท่าไรยิ่งทำให้จุดอ่อนของระบอบเผยตัวขึ้นมาเท่านั้น แม้จะเหลือหนทางสุดท้ายคือการปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง ทว่าประสบการณ์ในทศวรรษที่ผ่านมาจากหลายประเทศพบว่ายิ่งรัฐบาลปราบปรามมากเท่าไร ยิ่งอยู่ไม่ได้มากขึ้นเท่านั้น เช่น กรีซเซอร์เบียในปี 2000, มาดากัสการ์ในปี 2002 และ 2009, จอร์เจียในปี 2003, ยูเครนในปี 2004, คีร์กีซสถานในปี 2005 และ 2010 เช่นเดียวกับอียิปต์และตูนิเซียในปี 2011 โดยเฉพาะประเทศตูนิเซียซึ่งต่อมาทหารปฏิเสศคำสั่งของรัฐบาลที่สั่งให้ปราบปรามประชาชนอีกด้วย (Levitsky & Way, 2013)

ประการที่ห้า ระบอบการปกครองอำนาจนิยมในประเทศโลกอาหรับต่างถูกหนุนหลังโดยสหรัฐอเมริกาและยุโรป ที่สนับสนุนเสถียรภาพทางการเมืองและควบคุมประเทศเหล่านี้ให้สอดคล้องดูแลผู้ก่อการร้าย (ผู้ก่อการร้ายในมุมมองพวกเขาหมายถึงกลุ่มมุสลิมที่เคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งหมด) หลายประเทศตะวันตกจึงเจียดเงินต่อชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับประชาชนในตูนิเซีย เช่น ประเทศฝรั่งเศสระบุว่า “เป็นเรื่องภายในประเทศ” ที่ไม่ควรเข้าไปแทรกแซง คำถามที่ควรพิจารณาคือ การปฏิวัติของประชาชนในตูนิเซียไปไกลถึงการปฏิวัติเพื่อให้ประเทศเป็นอิสลาม ตลอดจนต่อต้านประเทศตะวันตกและอิสราเอลหรือไม่ คำตอบจริง ๆ คือพวกเขาต้องการเพียงแค่ประชาธิปไตย การเลือกตั้ง หลักนิติธรรม สิทธิเสรีภาพของประชาชนและหลักธรรมาภิบาลในประเทศ ตลอดจน คงการใช้ชีวิตทางโลก (secular) เช่นเดิม มิได้ต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่ลัทธิขั้นมูลฐาน (fundamentalist) เช่นประเทศอิหร่านแต่อย่างใด (Roy, 2012)

บทสรุป

การปฏิวัติโดยมวลชนมหาศาลในประเทศตูนิเซียต่อการครองอำนาจมายาวนานของประธานาธิบดีเบน อาลี ถือเป็นการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในต้นศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ ประชาชนทุกกลุ่มและอาชีพอยู่ภายใต้ความอัดอั้นมานานและไม่อดทนอีกต่อไปซึ่งสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่ก็ไม่สามารถปรับตัวได้ทันรองรับสภาวะการดังกล่าว เช่นเดียวกับการก่อกำเริบและขยายตัวอย่างรวดเร็วของสื่อออนไลน์ ยิ่งรัฐบาลปราบปรามประชาชนมากเท่าไร ภาพเคลื่อนไหวการปราบปรามก็ปรากฏสู่สายตาชาวโลกมากขึ้น ผลที่ตามมาจึงสร้างความอับอายและความชอบธรรมทั้งหมดไปของรัฐบาล ท้ายที่สุด การปฏิวัติของมวลชนดังกล่าวต้องการเพียงแต่

ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันรองรับสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขา บทเรียนของระบอบอำนาจนิยมในประเทศตุนีเซียจึงถึงคราวเคราะห์เนื่องจากความไม่ศรัทธาในเสียงของประชาชน และคิดเพียงแต่ว่าพื้นที่ทางการเมืองเป็นพื้นที่ของชนชั้นนำแต่เพียงเท่านั้น

รายการอ้างอิง

- สุรชาติ บำรุงสุข. 2554. **We have made history! โคนเฟตติ้งการตูนีเซีย.** (ออนไลน์).
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1296892788&grpId=no&catid=50, 11 สิงหาคม 2556.
- El-Khawas, M. A. 2012. Tunisia's Jasmine Revolution: Causes and Impact. **Mediterranean Quarterly.** 23(4): 1-23.
- Fisher, M. 2011. In Tunisia, act of one fruit vendor unleashes wave of revolution through Arab world. **The Washington Post.** (27 March 2011)
- Hanafi, S. 2011. **Lessons of the Jasmine Revolution.** (Online).
<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/01/201111985641326468.html>, August 11, 2009.
- Huntington, S. 2003. Revolution and Political Order. in Jack Goldstone. **Revolutions : Theoretical, Comparative, and Historical studies.** Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.
- Levitsky, S., & Way, L. 2013. The Durability of Revolutionary Regimes. **Journal of Democracy.** 24 (3): 5-17.
- Morton, J. S., & Shortt, N. 2012. The Arab Spring: Implications for Israeli Security. **Mediterranean Quarterly.** 23(3): 34-5.
- Poreh, K. 2012. A Revolution in Communications: Democratization and the Growth of Cyberspace. **SAIS Review.** 32 (2): 217-220.
- Puddington, A. 2012. The Year of the Arab Uprisings. **Journal of Democracy.** 23 (2): 74-88.
- Roy, O. 2012. The Transformation of the Arab World. **Journal of Democracy.** 23 (3): 5-18.
- Siamintelligence. 2011. **จากคนขายผักถึงอาภิง จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ของปรากฏการณ์ใหม่.** (ออนไลน์).
<http://www.siamintelligence.com/from-tunia-merchant-to-arkong/>, 11 สิงหาคม 2556.
- The Telegraph. 2011. Arab Spring: timeline of the African and Middle East rebellions. **The Telegraph.** (20 October 2011)